

HEEM-
NIEUWS

Heemkundekring Bergeijk

de Keersopper

nr 10

In dit nummer:

Dees of gene haai	<i>Gerard de Brouwer</i>	p 2
Over Jan Verstappen, een onschuldig crimineel kind (1867)	<i>Ad Tilborghs</i>	p 3
Marcel Magnée, Burgemeester van Bergeijk en Luyksgestel (2)	<i>Martien Veekens</i>	p 7
Een boek over Dokter Barentsen	<i>Anèt Saal</i>	p 15
Het Bergeijkse schooltje van 1658	<i>Ad Tilborghs en Wil van Ham</i>	p 16
Schepenprotocollen uit de 18 ^e eeuw	<i>Piet Aarts</i>	p 19
Uit een Bergeijkse kraamkamer van begin vorige eeuw	<i>geschreven door Pieter Barentsen, arts</i>	p 21

Heemkundekring Bergeijk

Secretariaat: Hoek 25A

5571 GJ Bergeijk

Tel: 0497 57 17 19

e-mail: doorem@planet.nl

Rabo Bank Bergeijk Rek.nr 10.13.73.627

DE KEERSOPPER

NR 10

sept. 2008

HEEMKUNDEKRING BERGEIJK

Hallo, heemkundevrienden.

- De werkgroep De Ploeg heeft het maar druk met de tentoonstelling “De Historie van de Ploeg en zijn Weverij”. Die tentoonstelling was gepland tot 15 sept. Maar het grote succes betekent verlenging; en dan maar meteen tot eind 2008, tot 31 december. Dinsdag t/m zaterdag te bezoeken tussen 13:00 en 17:00 uur. In september is er ook een kunsttentoonstelling en een stijkkamer te bezichtigen. De toegang is gratis. Er worden ook rondleidingen voor groepen gegeven- basisscholen komen op bezoek- in oktober houden we een ‘Frits Wichard week’, ontwerper bij De Ploeg en schilder van het Bergeijkse landschap.
- We zijn blij dat in deze Keersopper Gerard de Brouwer het eerste verhaal in dialect heeft geschreven.
- Aandacht ook voor de protocollen, door Piet Aarts de Heemkamer binnengebracht. Een bron van informatie voor hen die op zoek zijn naar voorouders en hun bezittingen in Bergeijk. Ook voor historische verhalen, zoals over Bergeijkse hoeven, het kasteel van Bergeijk en de bezittingen daar bevatten deze protocollen veel informatie.
- De gemeente Bergeijk is de kapel op het kloosterkerkhof achter De Kattendans aan het opknappen. We schreven er over in Keersopper nr 2, en op monumentendag waren we er present.
- En, met een ernstige ziekte van onze secretaris, wordt het secretariaat waargenomen door

Wim van Dooremolen,
voorzitter
Tel 0497-57 17 19

Redactieleden:

<i>Wil van Ham</i>	e-mail wilvanham@wemail.nl
<i>Wim van Dooremolen</i>	e-mail doorem@planet.nl
<i>Will Steeghs</i>	<i>Ad Tilborghs</i>
<i>Jaap Bussing</i>	<i>Martien Veekens</i>

Dees of gene haai

As we ut over dees haai hebbe dan praote we nie over ne grote vis mêt over un echte haai.

Toen ik vruger as un klên menneke van onze vaoder naor sjang martens wier gestuurd vur un viskaort te haolen hoi ik nie gedocht da ik ur nen halven dag mee kwêt zou zèn.

Hij hoi alleen gezeet da ik achteraan op dees haai moes zên. Ikke mee mun fietske op pad en dur d'n Hoek neffe Bert Sel af kwaom ik bè Drika Moeskops ut. Ik stond efkes te prakkezeren of ik wel goed zaot want op ut bordje aon ut café stond Aartslaan.

Kumt er nou toevallig iemus van 't Loo buite waor ik iets aon kon vraoge.

Ik zee tegen um ik moet naor dees haai en volgens mè ist hier linksaf mêt daor stu Aartslaan op de gêvel. Menneke zee ie dees hiette vruger de neerpelsterdêk mâr nou moeme ze ut de moeskoppendêk.

As ge noar dees haai moet dan zalde verder dur moette fietse richting ut Stoom en den ursten harde weg links aon houwe en dan de Looerheide weg blêve volgen.

Ikke wir op munne fiets en er leek gin end aon te komme. Ik hai nog gin sprietje haai gezien tot dà ik aon ne zandweg kwom bè un houtere brugske. Ik wis nie mir wôr ik henne moes en ik begon um al un bitje te nêpe. Ik stond nog wa rond te gaope tot dà ik in un waai unnen tractor zag rije. Ikke ur henne en toen d'n tractor stopte zag ik dà ut ur inne van Pènnekes waos. Ik vroeg witte gè hier Sjang Martens te wone? Mèr jonge ge bent hier verkeerd die wônt op gene haai. Ik zee mêt onze vaoder hi gezeet dà ik op dees haai moes zên en ze hebbe me hier henne gestuurd. Pènneke keek me is aon en schudde zonne kop en zee mense van ut Loo noeme ut hier dees haai en die van ut Hof gene haai dus ge moet aon 't Hof zonne kant zên dà is vur mense van ut Hof dees haai. Fietst hier mêt achter dur en dan neffe de Liskes dan komde bè Sjang Martens ut.

Ikke wir verder en un kwartierke laoter zaot ik bè Sjang Martens binne. Ik moes ène gulde betaole en kon wir op haus aon. Ikke wir op munne fiets en op d'n terugweg kom ik bè ut Tabakspaaie en zie ik

Piet Bon aon komme, die waos goed gelaofje mee al zun visgetûg. Toen we 'n half uur haon gezêverd zie ik bè die van Pastore in den hof 'n Hikster zitte. Ik zee tegen tegen Piette kêk dûr zit un Hikster, nee zee Piet das is ne Moarhoannik. Wij nog efkes steggelen over dà bisje tot Wil van Pastore zunne kop dûr den tuin staok en zee gullie het gin van baaie gelêk ut is ne vlaamse gaai. We karde saomen wir nà haus, ikke goed muug en Piet hai dun hulle middag al op zun gat gezete bé de visvijver die waos nog lang nie muug.

Ut waos al bekant 6 ure toen ik munne fiets in ut hok flikkerde.

Ons moeder zee waar hedde gè toch d'n hille middag gezete, ik waos al wà ongerust geworre.

Och moeder ik ben naor 2 haaien geweest vur mun viskaart en ik heb wel 40 km gefietst vandaog. Onze vaoder stak zunne kop dur de raom en zee laot oew viskaart mâr is zien.

Ikke in munne zak vuule mâr gin viskaart en toen toen viel munne frang, hij lag nog bè Sjange op de taofel in dees haai.

Gerard de Brouwer

Over Jan Verstappen, een onschuldig crimineel kind (1867)

Het lijkt een vanzelfsprekendheid: kinderen die door hun ouders verwaarloosd worden en het verkeerde pad opgaan komen onder toezicht van de staat te staan. En ze worden dan begeleid tot ze terug kunnen naar de maatschappij. Toch zijn de zogenaamde “kinderwetten” die dit in Nederland regelen nog maar 100 jaar oud. Zo werd pas in 1886 wettelijk bepaald dat kinderen onder de 10 jaar niet als een volwassene vervolgd en gestraft mochten worden. Eerder al kreeg de rechter de mogelijkheid kinderen die *zonder oordeel des onderscheids* hadden gehandeld naar een staats opvoedingsinstituut te sturen. Het ging daarbij om (jonge) kinderen die waarschijnlijk geen benul hadden dat wat ze deden fout en strafbaar was. Illustratief voor de gang van zaken toen zijn de lotgevallen van een jonge Bergeijkenaar.

Zo'n 140 jaar geleden, op 6 november 1867, deed de burgemeester van Bergeijk een brief de deur uit, gericht aan de Officier van Justitie te Eind-

hoven. Hij schreef: ... *dat op heden het huis toebehoorende aan en bewoond door Johanna Moonen gelegen op de Weebosch onder deze gemeente met bijna den heelen inboedel is afgebrand waarvan niets tegen brandschade was verzekerd. Volgens voorloopig ingewonnen inlichting is de woning door een daar in de kost besteed kind van 7 jaar al spelende met lucifers in den brand gestoken welke knaap echter naar mijn oordeel geheel zonder onderscheid des oordeels heeft gehandeld.*

Verder liet hij weten dat de brigadecommandant van de Marechaussee nog naar hem toe zou komen met het procesverbaal en een persoonlijke toelichting.

Twee weken later schreef de Officier van Justitie de burgemeester dat getuigen waren gehoord en er ook verklaringen over het gedrag van het zevenjarig kind waren afgelegd. En hij informeerde nu naar de zienswijze van de burgemeester. Die reageerde als volgt: ... *dat het mij met al de ingezetenen van den Weebosch voorkomt dat in de toekomst niets dan kwaad met dien jongen zal geboren worden (...) dat hij ouder geworden zonder andere opvoeding een groot misdadiger zal worden.* Het probleem is, aldus de burgemeester... *dat de jongen van jongs af tot heden ... uitbesteed geweest is, dat de vader ... niet in staat word geacht zijn kind een goede opvoeding te geven en dat de nieuwe moeder zich haare stiefkind volstrekt niet aantrok ...* En daarom leek het de burgemeester in het openbare belang gewenst ... *dat de jeugdige misdadiger worde vervolgd en in een verbeterhuis worde geplaatst.*

De naam van *de jeugdige misdadiger* was Jan Verstappen. Geboren te Bergeijk op 8 april 1860. Enig kind van de Bergeijkenaar Jacobus Verstappen (1814-1871) en Klazina Uitjens uit Waalre. Zij was de tweede vrouw van zijn vader. Hij was eerder gehuwd geweest met Petronella Jonkers (1797-1858). Jan verloor zijn moeder in november 1861, toen hij anderhalf jaar oud was. Sindsdien is hij kennelijk uitbesteed. En bleef dat, ook toen zijn vader in augustus 1862 voor de derde keer trouwde, nu met de veel jongere Elisabeth Grim, geboren te Riethoven in 1831. Deze Elisabeth Grim was dus de nieuwe moeder die zich aldus de burgemeester niet bekommerde over haar stiefkind. Jan verbleef in Alkmaar en was elf jaar oud toen zijn vader in 1871 te Bergeijk overleed. Zijn stiefmoeder zou later hertrouwen met ene Peter Steijns, ook een weduwnaar.

Hoe dan ook, drie maanden na de brandstichting, in februari 1868, stond de zevenjarige gedaagde voor de rechter van de arrondissementsrechtbank te Eindhoven. In het vonnis lezen we, dat ondanks het feit dat de verdachte bekend had de brand te hebben gesticht, en ondanks het feit dat sporen van het aanstrijken van lucifers zichtbaar waren op zijn klomp, het hem ten laste gelegde feit daarmee niet was bewezen. De jongen werd daarom niet schuldig verklaard en er volgde vrijspraak.

Op 4 maart werd echter door de Officier van Justitie hoger beroep aangetekend. Op 7 april diende dat in Den Bosch bij het Provinciaal Gerechtshof aldaar. Onder vernietiging van het vonnis van de arrondissementsrechtbank wordt opnieuw gevonnist:

Verklaart voor bewezen dat de beklaagde gepleegd heeft het hem ten laste gelegde feit, doch dat hij daarbij zonder oordeel des onderscheids gehandeld heeft. Krachtens artikel 66 van het wetboek van Strafrecht luidende: Art. 66 zoo wanneer de beschuldigde beneden de zestien jaar oud is, zal hij, indien het uitgemaakt is, dat hij zonder oordeel des onderscheids gehandeld heeft, vrijgesproken worden; maar hij zal, naar gelange der omstandigheden, aan zijne nabestaanden teruggegeven, of in een verbeterhuis gebragt worden, ten einde gedurende zooveel jaar als het vonnis bepalen zal, aldaar opgevoed en in hechtenis gehouden te worden. Hetgeen echter het tijdstip der volkomen bereiking van zijn twintig jaren, niet te buiten zal mogen gaan.

Spreekt den beklaagde Johannes Verstappen vrij. Beveelt dat Johannes Verstappen, oud ruim zeven jaren in een verbeterhuis zal worden gebragt, om aldaar gedurende tien jaren opgevoed en in hechtenis gehouden te worden. De kosten ten laste van den Staat.

Daags erna was de burgemeester al op de hoogte van het vonnis. Hij verkreeg die informatie van de voerman die de jongen op een kar naar Den Bosch had vervoerd. Op kosten van de gemeente. Op 8 april schreef hij een brief naar de Procureur Generaal bij het Provinciaal Gerechtshof met het verzoek *mij te willen berigten of den jongeling weselijk tot overbrenging naar een verbeterhuis is veroordeeld en op welke wijze hij moet worden overgebragt daar hij de reis niet te voet kan afleggen, en ik veronderstel dat de overbrenging van deze reis ten laste van het rijk zal komen.*

Voor wiens rekening weten we niet, wel dat het kind kort daarna werd overgebracht naar het *huis van verbetering en opvoeding* in Alkmaar. Dat

we dit zo zeker weten komt omdat de directeur van dat gesticht in mei 1868 bij de burgemeester informeerde naar de geloofsbelijdenis van de *gedetineerde*.

Het verbeterhuis in Alkmaar had 10 jaar eerder (1857) haar poorten geopend voor kinderen als Jan Verstappen. Niet als alweer een jeugdgevangenis maar als een instituut met een expliciet pedagogische doelstelling. En dat was *modern* voor die tijd. Een nieuw aangekomen jongen kreeg een geneeskundig onderzoek en werd van gestichtkleding voorzien. Een krib op de slaapzaal werd hem toegewezen en er volgde een introductie bij de overige bewoners. Vanaf dat moment liep hij mee in de dagelijkse tredmolen van leren, oefenen, werken, eten en slapen. Lees- en schrijfvaardigheid werd bijgebracht. Het rekenen kreeg aandacht. Vooral aan ambachtsonderwijs werd veel tijd besteed. In vier vakken werd les gegeven: timmeren, houtdraaien, kleermaken en schoenmaken. Opdat de jongen, eenmaal weer op vrije voeten, een kost kon verdienen. En dan kwam het moment van vertrek. Dan werd de jongen van een bewijs van goed gedrag, en wat geld voorzien. En hij kreeg een reiswijzer mee: hij was immers onervaren in het reizen. En zo moet het ook onze Jan Verstappen zijn vergaan. Ging de reis toen naar Bergeijk, naar zijn geboortedorp?

Bij wie kon hij daar terecht? Niet bij de vrouw die hem in zijn kinderjaren onderdak had verschaft. Zij was ongehuwd gebleven en ten tijde van de brand al op leeftijd. Deze bejaarde vrouw kwam door de brand in kommervolle omstandigheden. Ze moest van armoe haar hand gaan ophouden. Dat deed ze op 't Hof. En ook met toestemming van de lokale overheid ging ze in Luijksgestel en in Eersel collecteren. Op 9 maart ging ze nog Westerhoven rond voor een aalmoes. Maar nog geen maand later, vrijdag 3 april 1868 om 6 uur 's avonds, overleed Johanna Moonen, 77 jaar oud.

Ad Tilborghs

bronnen:

Bergeijk AA 485 (nr. 564 e.v.)

Dagboeken Panken, deel 2, pag. 668, 674

Sjoerd Faber: Criminaliteit in de negentiende eeuw

(Gemeente) Alkmaar: internet

Digitale Stamboom (RHC Eindhoven)

Burgemeester van Bergeijk en Luyksgestel

16 maart 1941 – 8 juli 1944

In het vorige hoofdstuk van deze reeks stonden we stil bij de genealogie en de heraldiek betreffende de familie Magnée. In deze tweede aflevering besteden we bijzondere aandacht aan de benoeming van Marcel Magnée tot eerste burger van Bergeijk en Luyksgestel. In de volgende hoofdstukken beschouwen we zijn verwijdering van de bezetter, nadat hij uiting gaf aan zijn wil tot het beschermen van de inwoners van Bergeijk en Luyksgestel. Een heldhaftige daad die een pas 34 jaar oude 'martelaar', vader van twee nog heel jonge kinderen, uiteindelijk na vijf verschrikkelijke maanden met de dood zou moeten bekopen.

Ik verklaar hierbij plechtig, dat ik, zoolang ik mijn ambt waarneem, de verordeningen en andere bepalingen van den Rijks-commissaris voor het bezette Nederlandsche gebied en van de hem ondergeschikte Duitsche organen naar eer en geweten zal nakomen en mij zal onthouden van elke handeling, gericht tegen het Duitsche Rijk of de Duitsche Weermacht. Dit bekrachtig ik door mijn handteekening.

St. Gertrudisch 15 Februari
..... 1941.

M. Mar
waarneemt burgemeester
van Gilbe e.o.

Verplichte 'plechtige' verklaring die de bezetter ook van Marcel Magnée eiste.

Ich habe die Ehre Ihnen zu berichten,
 dass ich Herrn W. M. Magnée, bis jetzt
 Stellvertreter des Bürgermeisters der
 Gemeinde Gille e.a., vom 16 März an
 als Stellvertreter des Bürgermeisters
 der Gemeinden Bergeijk und Luyksgestel
 anstellt habe; dies mit Rücksicht
 auf die Ernennung des Herrn Klardie
 zum Bürgermeister der Gemeinde Gille e.a.
 Die Anstellung war nötig, weil die
 Gemeindevorstände der Gemeinden Bergeijk und Luyksgestel
 heute (15. März) in der Sitzung des Bürgermeisterrats
 vertreten konnten.

Gedeelte van een schrijven door de Commissaris der Provincie Noord-Brabant
 betreffende de benoeming tot plaatsvervangend burgemeester voor Bergeijk en
 Luyksgestel ('s-Hertogenbosch, 15 maart 1941) en de aanbeveling voor het
 burgemeesterschap per 1 juli 1941 ('s-Hertogenbosch, 29 april 1941).

Vooral in Ossemdrecht en in het zwaar getroffen Putte, onmiddellijk
 na de oorlogsdagen, waren er veel moeilijkheden. De Heer Magnée is
 flink opgetreden, hij heeft hard gewerkt en getoond de eigenschap-
 pen te bezitten, welke van een goed burgemeester verwacht werden.
 Hij verdient voor een definitieve benoeming tot burgemeester in aan-
 merking te komen. Voor de gemeenten Bergeijk en Luyksgestel acht
 ik hem bijzonder geschikt.

De Heer Magnée spreekt goed Duitsch, als waarnemend burgemees-
 ter heeft hij in de verschillende gemeenten, waar hij als zoodanig
 werkzaam is geweest, regelmatig contact met de bezettingsauthoritei-
 ten gehad.

Ik moge U H.E.G. in overweging geven tot burgemeester der gemeen-
 ten Bergeijk en Luyksgestel te benoemen den Heer Mr. H. Magnée,
 thans wonende te Bergeijk Huize "St. Josef".

De familie Magnée woonde (volgens de via Jaap Bussing verkregen gegevens op de bewonerslijst) tot 4 juni 1946 (!) op het adres A 317; bij de straatnaamgeving aangeduid met Schoolstraat 6. Sinds 7 juni 1950 heet deze straat voortaan (terecht)

Burgemeester Magnéestraat.

Op 17 maart 1941 werd de burgemeesterswoning toegekend aan Marcel Magnée. Eerder woonde hier Burg. Klardie, die op 16 maart de plaats van Marcel Magnée te Gilze zou gaan innemen.

(Foto's boven via Gerard de Brouwer)

(Foto hiernaast gemaakt door M.V. op maandag 23 juni 2008)

Burgemeesters van Bergeijk in en rondom de Tweede Wereldoorlog

Johannes Martinus Hermanus Klardie

* 's-Hertogenbosch, 10-07-1885   15-08-1930   tot 16-03-1941

Marcel Charles Octave Marie Robert Magnée

* Horn, 31-07-1910   wnd 16-03-1941   tot 01-07-1941
01-07-1941   tot 08-07-1944

Franciscus Bernardus A.M. Verhagen

* Eindhoven, 21-07-1911   wnd 03-11-1944   tot 02-04-1945

J.M.D. Poirieré

* 's-Hertogenbosch, 18-02-1905 wnd 02-04-1945   tot 01-04-1946

DEPARTEMENT VAN BINNENLANDSCHE ZAKEN.

BERICHT OP SCHRIJVEN VAN
12 Mei 1941, no.689 Kabinet.

NR. 1446   AFD. Kabinet

BETREFFENDE
vacature burgemeester der gemeenten
Bergeijk en Luiksgestel.

'S-GRAVENHAGE,   16 Mei   1941

MEK BELIEVE BIJ HET ANTWOORD NAUWKEURIG
HET ONDERWERP, DE DATERING EN HET
NUMMER VAN DIT SCHRIJVEN TE VERHELDEN.

PROVINCIE NOORD-BRABANT
INGEKOMEN
19 MEI 1941
KABINET Ag. Nr. 737

Met verwijzing naar nevenvermeld schrijven heb ik de eer U te berichten, dat ik heden den Commissaris-Generaal voor Bestuur en Justitie er van in kennis heb gesteld, dat het in mijn voornemen ligt Mr. Magnée tot burgemeester der gemeenten Bergeijk en Luiksgestel te benoemen.

Bij Uw aanbeveling trof ik niet aan de verklaring inzake de afstamming van den heer Magnée. Ik heb evenwel aangenomen, dat bedoelde verklaring, i.v.m. zijn tegenwoordige functie, door hem zal zijn geteekend.

DE SECRETARIS-GENERAAL VAN HET
DEPARTEMENT VAN BINNENLANDSCHE ZAKEN,

De Installatie van Marcel Magnée tot Burgemeester van Bergeijk in 1941
(Foto uit: Jan Burgers, Ze hebben ons in de steek gelaten)

De Installatie van Marcel Magnée tot Burgemeester van Luyksgestel in 1941
(Foto uit: Ad van Gool, Ooggetuigen van de Bevrijding)

Afschrift

B.Z.No.1 Kabinet
24 Juni 1941

BESLUIT VAN DEN SECRETARIS-GENERAAL
VAN HET DEPARTEMENT VAN BINNENLANDSCHE ZAKEN.

Op grond van § 2, lid 1, laten volzin,
van de Verordening No.108/1940 van den Rijkscom-
missaris voor het bezette Nederlandsche gebied
(Vierde Verordening betreffende bijzondere maat-
regelen op administratief-rechtelijk gebied) en
gelet op artikel 65 van de gemeentewet wordt
Hr.M.Ch.O.R.M.Magnée, met inrang van 1 Juli 1941
tot burgemeester van de gemeenten Bergeijk en
Luijckgestel benoemd.

's Gravenhage, den 24 Juni 1941.

DE SECRETARIS-GENERAAL VAN HET
DEPARTEMENT VAN BINNENLANDSCHE ZAKEN,
(get.) Frederiks

Overeenkomstig het oorspronkelijke,
DE SECRETARIS-GENERAAL VAN HET
DEPARTEMENT VAN BINNENLANDSCHE ZAKEN,

1.S.-G.

Een overweging uit de aanbevelingsbrief van 29 april 1941:

~~overweging, dat de gemeenten Bergeijk en Luijckgestel~~

De te benoemen burgemeester voor beide gemeenten zal kennis en
ervaring van het beheer van landelijke eigendommen moeten hebben.

Hij zal veel bij den weg moeten zijn, om op de gemeentelijke eigendom-
men toezicht te houden en zich dikwijls naar Luijckgestel moeten be-
geven.

~~Het de benoeming van de geadviseerde burgemeester~~

Op de grens van de gemeente Bergeijk werd de nieuwe burgemeester van harte welkom geheten. Mevrouw Magnée ontving een ruiker bloemen.

Bron: Panorama (Knipsel Gemeente Bergeijk, verkregen via Hans Verdonk)

Godefridus Josephus Cornelis / Frits Rijnders (* Bergeijk, 27 april 1920) is de enige nog levende Bergeijkenaar die in de oorlogsjaren (als ambtenaar distributie) met Marcel Magnée in de gemeente Bergeijk heeft samengewerkt. Een enkele keer was hij de chauffeur, die mevrouw Magnée naar de familie Magnée in Horn vervoerde. Frits onderhoudt nog contact met Robert Magnée, de zoon van Marcel Magnée, die momenteel op het kasteel te Horn woont.

In het door Frits samengestelde album bevindt zich een document dat voor hem gedurende de oorlogsjaren meermalen van grote dienst is geweest.

(Foto's door MV gemaakt op donderdag 22 mei 2008, tijdens een bezoek aan Frits met Gerard de Brouwer)

Marcel Magnée hield van het jagen op eigen terrein met zijn twee tekkels. Op deze foto is hij te zien tijdens een jachtpartij samen met jachttopziener Pierre Hochstenbach.

**Burgemeester
van Bergeijk en
Luyksgestel,
Marcel Magnée**

*(De foto's op deze pagina
staan afgedrukt in het 160
pagina's tellende bijzondere
boek van Jan Burgers:
"Ze hebben ons in de steek
gelaten". Uitgave 2004)*

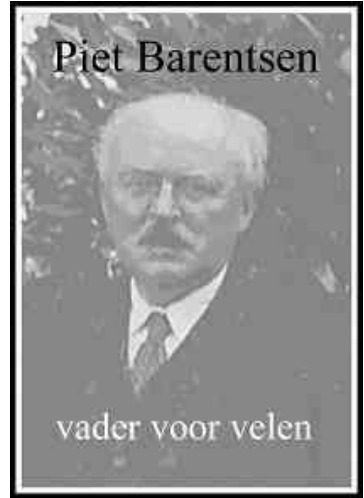
Martien
Veekens

Een boek over Dokter Barentsen

De Heemkundekring Bergeijk heeft afgelopen jaren meegewerkt aan het tot stand komen van een boek over dokter Barentsen, die in ons dorp huisarts was van 1903 tot 1916, waar hij zich inzette om de zuigelingensterfte terug te dringen en daartoe de sociale omstandigheden te verbeteren. Dat boek over dokter Barentsen is nu gereed gekomen en de schrijfster laat het volgende weten:

“In de afgelopen vier jaar hebt u regelmatig een vreemdelinge in uw dorp kunnen opmerken die geïnteresseerd was in het leven van dokter Barentsen. Dit was ondergetekende, die in Bergeijk en omgeving in de voetsporen van haar allang gestorven vader op zoek ging naar dokter Barentsen.

Dankzij gesprekken met inwoners van Kempenland die me over hem wilden vertellen, en dankzij anderen die direct of indirect met deze arts te maken hadden, kreeg ik een idee over zijn leven. Ook leverden archieven en andere bronnen me materiaal. Al deze wetenswaardigheden heb ik gebundeld tot een kleine biografie (groot 56 pagina's) met de titel:

LUCTOR 1876-1939, P.A. Barentsen, arts . Kosten € 7,-

Daarnaast is onlangs een uitgebreide biografie met bronvermeldingen gereedgekomen (groot 264 pagina's).

Late lijkrede voor Piet Barentsen (2008). Kost € 22,50

Met veel dank aan verschillende medewerkers in uw mooie streek! met vriendelijke groet, Anèt Saal.”

Geïnteresseerden in de verkorte of de volledige uitgave over dokter Barentsen kunnen contact opnemen met de heemkundekring Bergeijk tel, 0497-571719, Wim van Dooremolen of met Anèt Saal, anet.saal@chello.nl (tel. 024-348 38 46).

Het Bergeijkse schooltje van 1658

Op de fiets naar huis gaat er bij Ad Tilborghs een lichtje branden. Hij herinnert zich plotseling de plaats waar informatie te vinden is over het eerste dorpschooltje van Bergeijk 't Hof. Niet in de gewone 'dorpsrekeningen', maar in het zogenaamde 'rekenboek', de voorloper van de dorpsrekeningen, dat onder inventarisnummer 66 in het oude gemeentearchief van Bergeijk opgeborgen is.

Het rekenboek is bijgehouden door Jan Helsemans, 'borgemeester over de heerganck deijnde ende broeckstraet', en bestrijkt de periode van half maart 1658 tot half maart 1659. De gegevens van de bouw van de school zijn te vinden tussen folio 52v (v=verso =achterkant) waar sprake is van 18 april 1658 en folio 53 met een vermelding van 23 mei 1658, zodat we mogen aannemen dat de school in het voorjaar van 1658 tot stand kwam.

Bouwkosten school

	G	S	P
betaelt ses vijmen walm strooij om de schoole te decken en voor elcke vijme 2 ½ gulden t samen	15	0	0
item noch betaelt voor de latten tot de schoole	3	6	0
item noch betaelt aen ... royen totte selve schoole	0	18	0
item noch betaelt voor de degbanden totte selve schoole	1	18	0
item voor den decker en dienaer betaelt t samen	4	4	0
item betaelt aen de selve	0	4	0
item betaelt aen jan symons voor den calch totte selve schoole	6	10	0
item betaelt voor een corff om de steenen aen te dragen	0	3	0
item betaelt voor een cuype om den mortel in te doen	0	8	0
item betaelt aen de metsers en deckers t samen	18	8	0
item noch betaelt voor t leem ende sant te steecken ende te haelen t samen	4	0	0
item betaelt aen anthonis den smit voor yserwerck nagelen en andersints	4	0	0
item betaelt aen peeter hendrick berghmans voor de deuren ende vensteren			
te maecken van sijn eygen hout t samen	10	0	0
item betaelt aen jacob peeters vercoyen van dat hy de voornoemde schoole hadde getimmert t samen	10	0	0
item nog betaelt aen jan aerts schooff voor nagelen	0	12	0
item voor gereetschap vande schoole bij een te brengen	0	10	0

De uitgaven zijn genoteerd in guldens, stuivers en penningen. In één gulden gaan twintig stuivers. Opgeteld zijn de uitgaven voor het eerste schooltje van Bergeijk: tachtig gulden en één stuiver.

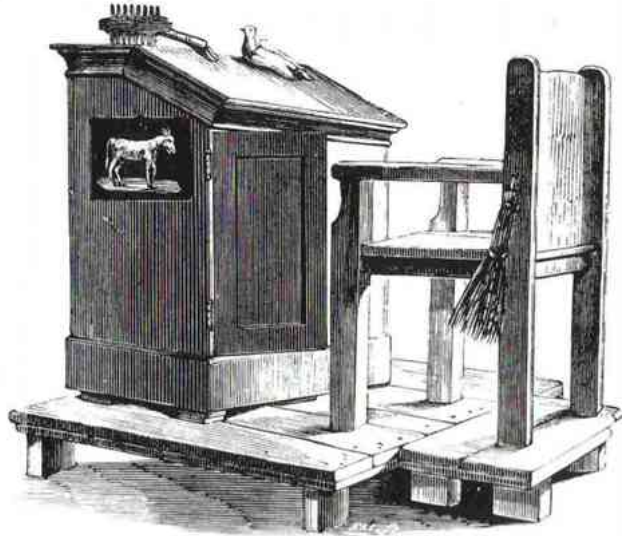
De burgemeester was de beheerder van de financiën onder het [Ancien Regime](#). Hij assisteerde daarmee de [schout](#) in zijn bestuurstaken. De naam van het latere hoofd van het gemeentebestuur, de [burgemeester](#), is hiervan afgeleid. Het takenpakket was echter totaal verschillend. Gedurende een jaar droeg de burgemeester zorg voor de tijdige betaling van de renten en belastingen, en voor de inkomsten en uitgaven van de gemeente. De burgemeester behoort in de regel tot de meest draagkrachtigen van het dorp omdat hij het risico loopt schulden uit eigen zak te moeten betalen. Hij stond als het ware "borg" voor de dorpsfinanciën (vandaar: burgemeester). De opgevoerde bouwkosten laten zien dat het een stenen gebouwtje met een strooien dak is geweest. Een schooltje met vensters en een houten deur. En een lemen, aangestapte vloer. Stenen zijn niet begroot, maar we weten dat de kerktoeren in 1650 was ongevallen, dus die waren nog volop voorhanden. Dezelfde stenen overigens, die in 1669 gebruikt zijn voor de bouw van de nog steeds bestaande klokkenstoel. Hiermee hebben we al een eerste indruk hoe het schooltje er uit gezien moet hebben.

Deze gravure van de Vlaamse graveur Hieronymus Cock toont een dorpsgezicht uit de zestiende eeuw. De grote schuur heeft een zogenaamd 'walmdak'; een dak met vier schilden, speciaal gemaakt opdat de wind er minder grip op kan krijgen. Een 'vijm' was een inhoudsmaat: ruim honderd schoven stro. Zo zag het schooltje er dus uit. Voor de inrichting van het schooltje zijn geen uitgaven opgevoerd. Op afbeeldingen van schooltjes uit de zeventiende eeuw zien we de kinderen gewoon op de vloer zitten.

Soms zijn er een eenvoudige banken. Wel is er altijd een lessenaar voor de schoolmeester.

De tekening toont de belangrijkste hulpmiddelen om orde te houden. Het onderwijs werd hoofdelijk gegeven. Dat betekent dat de leerlingen allemaal samen zaten in een grote groep en één voor één bij de meester kwamen voor de overhoring en een nieuwe leeropdracht. De groep kon wel meer dan honderd kinderen tellen en de meester werd geholpen door de oudste

leerlingen. Op de lessenaar ligt de 'pechvogel', die de schoolmeester naar het kind wierp dat straf verdiende. Het kind moest de vogel terugbrengen en kreeg dan een klap op de hand met de 'plak', of een aframmeling met de roe. Op de lessenaar ligt ook dreigend de houten kam, waarmee eens stevig geborsteld kon worden. Als waarschuwing zien we ook het bordje met de ezel, dat een stout kindje om de hals moest dragen voor straf. Dit schilderij 'de straffende schoolmeester' uit 1663 van Jan Steen zegt verder wel genoeg.

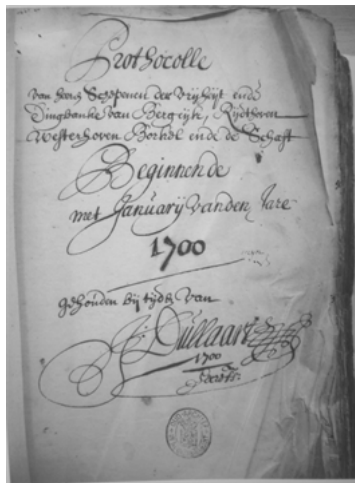
Ad Tilborghs en Wil van Ham

In 2002 werd in Bergeijk een tentoonstelling gehouden over huisartsen, beginnende met als eerste arts de aanstelling van Friedrich Raupp in 1752. In 1750 al examineerde chirurgijn Roub de aanstaande vroedvrouw Geertruij Hoof zo speurde Piet Aarts op, die ons ook het volgende bezorgde.

Schepenprotocollen uit de 18^e eeuw SCHEPENBANK BERGEIJK 1700-1725

Archief Regionaal Historisch Centrum Eindhoven, inventaris nr 36.

Het hier afgebeelde archiefstuk ziet er op 't oog goed uit. De schijn bedriegt echter. Grote delen van de inhoud zijn ernstig door inktvraat aangetast en daardoor bijna onleesbaar geworden, terwijl de desbetreffende pagina's breekbaar zijn geworden en er zelfs gaten in zijn gevallen. Dit was voor mij reden om met spoed de inhoud te fotograferen en op schijf vast te leggen voordat het boekwerk misschien voorzien zou worden van een rode sticker - embargo, in quarantaine, wachtend op eventuele restauratie - en niet meer toegankelijk zou worden verklaard.

De foto's (jpg-bestanden) zijn gemaakt per twee pagina's hetgeen inhoudt dat by. foto 25 aan de linkerkant pagina 24verso en rechts pagina 25 laat zien. De gehele inhoud van het boek is gefotografeerd, inclusief de index (op voornaam!) Veel van de foto's zijn m.b.v. helderheid en contrast gemanipuleerd om de tekst leesbaarder te maken. Het boek bevat op in totaal op 460 bladen en nog enkele losse papieren meer dan 900 bladzijden handgeschreven teksten, hoofdzakelijk akten van transport. Het betreft vooral de overdracht van onroerend goed, maar ook van geld en obligaties.

Om het geheel toegankelijker te maken en te kunnen bevragen met zoekopdrachten zijn een groot aantal akten in een uitgebreide, uit-

vouwbare inhoudsopgave verwerkt en ook op CD geplaatst als Excel-bestand. Voor zover er van de aktes een afdruk of transcriptie is gemaakt, zijn deze ook als Word-document toegevoegd.

Bij de inhoudsopgave moet worden aangetekend dat het een selectie betreft die lang niet de volledige inhoud van het boekwerk weergeeft. Bij die selectie heb ik mij beperkt tot zaken die mij zelf op dat moment interessant leken, zoals: de familienaam Aarts/ Aerts, de Berkten, molens, het kasteel van Bergeijk, de Postelse en de Biscopse Hoeve.

Deze keuze houdt in dat in de inhoudsopgave transporten van geld en obligaties meestal niet zijn vermeld; ook akten die betrekking hebben op Riethoven, Westerhoven en Borkel en Schaft, die ook onder deze dingbank ressorteerden, zijn doorgaans niet in het overzicht opgenomen. Ondanks deze beperkingen levert de inhoudsopgave een schat aan toponiemen en ook veel familienamen en relaties, gegevens die erg interessant zijn bij genealogisch onderzoek.

Ik stel deze gegevens dan ook graag ter beschikking van degenen die zich met dergelijke zaken bezighouden.

Als men zich in die inhoud verdiept, moet rekening gehouden worden met het gebruik van de volgende tekens en afkortingen: --'

a afdruk / foto

lo lopenzaat

(t) gedeeltelijke transcriptie

r. reengenoot of reengenoten

vo verso

ro roede

wed. weduwe / weduwnaar

sp spijntzaat

x getrouwd met

t transcriptie

xx hertrouwd met

Men moet erop bedacht zijn, zeker als men het bestand met zoekfuncties binnen Excel benadert, dat de spelling van namen in die tijd erg variabel was, b.v. Doctor Roub en doctor Raupp. Ook moet er rekening mee worden gehouden dat de benaming Eijkereijnde en Broekstraat in de acten meestal duidt op de herdgang, het hele gebied met die naam, een veel ruimer gebied dan de huidige straatnamen doen vermoeden.

Piet Aarts

Nu er een biografie over Pieter Barentsen verschenen is (zie pag.15), plaatsen we hier een schets van Barentsen uit een Bergeijkse kraamkamer van begin vorige eeuw.

Uit het boek “Het Oude Kempenland” door Pieter Barentsen

“Zodra het kind geboren is gaat de baker het met veel zeep en weinig water wassen. De liesplooien, de geslachtsorganen en de ogen krijgen geen wasbeurt. Daarna wordt de borst van de boreling met brandewijn ingewreven. De navel wordt ingepakt in een linnen lapje met een opening, waarvan de randen bestreken worden met hennepolie. Dagelijks zal de baker hennepolie op de navel gieten.

Op een zak met kaf gelegen (die niet ververst wordt) zal de jonge moeder vanuit de bedstee het volgende schouwspel met belangstelling volgen.

Om de ademhaling en de bloedsomloop te bevorderen krijgt de pasgeborene, als hij nog wat blauw ziet, druppels brandewijn in de mond gegoten. Dan worden de beentjes gestrekt en het gehele lichaam van de oksels tot de voeten in stevige brede windsels gewikkeld waaronder geen beweging mogelijk is. De armen worden over de borst gekruist en met een gewone handdoek vastgebonden. In deze ongemakkelijke houding gaat het kind met het hoofd draaien (de enige beweging die nog mogelijk is). Baker en buurvrouw stellen daaruit vast dat het kind met veel honger geboren is en het kind krijgt suikerwater.”

